

Nr 8.

Av herr **Sköld**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 2, angående glidande tullsatser för vissa slag av spannmål m. m.

I en proposition nr 2 till innevarande riksdag föreslår Kungl. Maj:ts riksdagen att för tiden 1 juni 1920—31 maj 1922 besluta s. k. glid-tullar på spannmål och mjöl av råg, vete och korn.

För att uppnå, dels att jordbrukarna icke falla offer för ett allt för starkt prisfall under tiden närmast efter den, då minimiprisen upphört att gälla, och dels att inte rubbningar på den internationella spannmålsmarknaden inverka störande på vår folknäring, har ovannämnda förslag framkommit. I den till propositionen hörande motiveringen framhålles, att de sakkunniga framlagt övertygande skäl »för att den svenska brödsädesodlingen icke bör under den närmaste tiden efter sagda dag (d. v. s. den då minimiprisen upphöra att gälla) lämnas utan visst skydd». Om man ser efter hos kommittén, så får man svårt att hitta dessa skäl, ty det enda, som verkligen finnes, är, att försiktigheten bjuder oss att räkna med en viss knapphet i den internationella vetetillgången under de närmaste åren efter 1920. Men blir tillgången knapp, måste priserna tydligen komma att stå högt, och dessa eventuellt höga priser torde vara mer än tillräckliga för att stimulera de svenska jordbrukarna till fortsatt brödsädesodling, varför nämnda skäl ingalunda verkar övertygande.

Härtill kommer, att även om, vilket här ovan förnekats, ett behov skulle föreligga av skydd åt brödsädesodlingen, så torde det allvarligt kunna betvivlas, om de här föreslagna åtgärderna äro ägnade att uppfylla sitt ändamål. Som bekant avsågo de vid ett föregående tillfälle av riksdagen beslutade minimipriserna att fylla ett likartat ändamål. De skulle verka ökad brödsädesodling. Men ehuru det icke med absolut säkerhet kan bevisas, så undrar jag, om det inte finnes skäl för påståendet, att minimipriserna icke framkallade den avsedda effekten.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1919. 4 saml. 5 häft. (Nr 8.)

Genom preliminära statistiska undersökningar har visats, att brödsädesarealen minskats med cirka 5,7 % från 1917 års sådd till 1918 års. Fast naturligtvis en god del av denna minskning måste skrivas på otjänlig väderlek i såningstiden, så är det väl knappast troligt, att hela minskningen bör räknas dit, men om inte minimipriserna ha förmått att fylla sin uppgift, finnes ingen anledning att antaga, att systemet med glidtullar skulle fylla sin. Detta senare är även antagligt på grund av systemets sätt att verka. Det är självklart, att med ett för hela riket bestämt grundpris måste glidtullarna i de olika landsändarna verka högst olika. Om man går ut ifrån den av agronomen Nannesson antagna medelskörden av 19 dt. vete pr har — som likväl icke kan vara riktig, vilket jag längre fram skall visa — och från det av sakkunniga exempelvis fixerade grundpriset 34 kr. pr dt. vete, så skulle en jordbrukare behöva en inkomst pr har vetejord av 646 kr. för att produktionen skall vara lika lönande nu som 1904—1913. Men då nu medelskörden av vete för femårsperioden 1913—1914 för Malmöhus län utgör omkring 25,5 dt. och med ett pris på utländskt vete av 34 kr., under vilken förutsättning med denna siffra som grundtal ingen tull skulle utgå, får odlaren i Malmöhus län en inkomst pr har av 867 kr., d. v. s. en merinkomst av 221 kr. pr har. Men odlaren i Skaraborgs län skulle under samma förhållanden med sin medelskördssiffra av 15,5 dt. få en inkomst pr har av 527 kr., d. v. s. 119 kr. för litet. Om däremot priset på utländskt vete vore 26:60 kr. d. v. s. befunde sig på den gräns, där med 34 som grundtal den högsta möjliga tull eller 3:70 kr. utginge, då skulle priset för det svenska vetet bli omkring 30:30 kr., vilket skulle innebära en inkomst för odlaren i Malmöhus län på 772:65 kr. och i Skaraborgs på 469:65 kr. — en mervinst sålunda åt den förre på 126:65, åt den senare en förlust på 176:35 kr. Härvid torde någon kunna invända, att produktionskostnaderna torde vara större för jord med högre medelskörd än för sådan med mindre. Detta lär emellertid icke vara riktigt. Enligt den vid propositionens motivering fogade P. M. behöver en veteodlare i Skåne 27 mansdagsverken pr har men i mellersta Sverige 34. Samma förhållande förefinnes enligt »Beräkningar över de antagliga produktionskostnaderna å spannmål och potatis år 1918» vad hästarbetskraften beträffar. Här emot torde invändas, att å andra sidan kostnaderna för jordränta och konstgödning äro större i Skåne. Detta är onekligen riktigt, men då de båda arterna av arbetskraft tillsammans utgöra 60 % av alla produktionskostnader, men konstgödning och räntekostnad endast 20, då är det tydligt, att produktionskostnaderna pr har icke kunna bli högre i

Skåne än i Mellan-Sverige. Systemet med glidtullar bevarar sålunda åt veteodlaren i Malmöhus län en oskäligen vinst, men för så vitt produktionskostnadsberäkningarna äro riktiga, vilket betvivlas, skulle de icke förmå att skydda odlaren i Skaraborgs län från förlust. Under sådana förhållanden är det otroligt, att glidtullarna komme att fylla sin uppgift. Veteodlaren i Malmöhus län behöver inte tullen för att odla vete med vinst, odlaren i Skaraborgs län kan inte skyddas för förlust, och vari skulle då stimulansen för honom ligga?

Botemedlet skulle — anser kanske någon — kunna bestå i högre tullar. Men det torde väl inte vara många, som anse det lämpligt att för att undgå en eventuell minskning i brödsädesodlingen i Mellan-Sverige låsa fast ett oskäligt högt brödsädespris, ett pris, som skulle komma att på bekostnad av näringslivet i övrigt medföra oerhörda vinster åt en stor del av Sveriges, väsentligen Skånes, jordbrukare. Och för övrigt gäller naturligtvis endast ovanstående resonemang om förlust för Mellan-Sveriges veteodling under den förutsättningen, att de preslaterade produktionskostnadsberäkningarna äro riktiga. En ingående undersökning av dessa är synnerligen nödvändig, emedan tullsatsen i och för sig är av liten betydelse, jämfört med den siffra vartill grundtalet bestämmes. Det spelar naturligtvis en oerhörd roll för vår prisnivå, om grundtalet är 40 kr. eller 20. För en enskild person är det naturligtvis inte möjligt att verkställa en uttömmande undersökning; jag måste därför inskränka mig till en mera allmän kritik av några av beräkningens viktigare sidor.

Att märka är först och främst, att dessa produktionskostnadsberäkningar, då de inte avse att visa kostnaden för produktionen utan det pris, med vilket brödsädesodlingen kan löna sig proportionellt lika bra nu som före kriget, egentligen inte borde kallas produktionskostnadsberäkningar utan, såsom lektor Björnson i första kammaren påpekat, producentprisberäkningar. Språkets makt över tanken är stor. Emellertid har benämningen genom propositionen och den offentliga diskussionen så att säga fått hävd och måste väl användas. Oegentligheten i namnet får likväl slås fast, för att den inte skall leda till missförstånd. Dessa beräkningar, som äro ämnade att få en sådan betydelse i vårt näringsliv äro helt naturligt förnämligast byggda på jordbruksstatistiken, som torde tillhöra den otillförlitligaste officiella statistiken i detta land. Redan detta är ägnat att väcka betänksamhet. Härtill kommer, att man inte heller kan känna sig alldeles övertygad om att all önskvärd noggrannhet blivit iakttagen vid användandet av det statistiska materialet. Så t. ex. angives medelskörden pr dt. vete och råg för femårs-

perioden 1913—1917 efter en på sid. 11 i »Årsväxten år 1917» befintlig tabell. Denna tabell avser emellertid ingalunda att giva ett medeltal av skörden under ifrågavarande period, ja, inte ens att angiva en konstruerad medelskörd. I motiveringen till tabellen heter det nämligen, att den har till »syfte att beräkna storleken av den avkastning, som skulle hava vunnits, om varje växtslag lämnat medelmåttig skörd. Vid utförandet av denna beräkning ha värdesiffrorna antagits vara direkt proportionella mot avkastningen per hektar». Av detta citat framgår sålunda för det första, att siffrorna skulle haft en motsvarighet i verkligheten, om skörden årligen varit medelmåttig, och för det andra, att tabellen skulle kunnat angiva en konstruerad medelskörd under den förutsättningen, att värdesiffrorna haft i citatet angivna karaktär, vilket de helt naturligt inte haft. Detta tillvägagångssätt är så mycket mera anmärkningsvärt, som det tydligen varit möjligt att erhålla ett verkligt medeltal för skörden under ovannämnda period på grundval av det material, som begagnats för framställandet av tabell I i varje årgång av »Årsväxten».

Med tillhjälp av en del statistiska beräkningar, såsom över pris på mansdagsverke och havre, behöfligt antal mans- och hästdagsverken pr hektar etc., beräkningar, för vilkas riktighet ingen på grund av bristfälligheten i materialet kan gå i god, har så byggts upp en formel, som avser att giva relationen mellan producentpriset 1904—1913 och producentpriset vid vilken tidpunkt som helst i framtiden, då man vill verkställa en beräkning. Denna formel verkar enligt mitt förmenande på ett synnerligen otillfredsställande sätt.

I sitt yttraude till statsrådsprotokollet anser jordbruksministern formeln fylla alla rimliga anspråk och giva pålitliga resultat. I all synnerhet som det enligt statsrådets förmenande endast gäller fastställandet av relationstal. Tillförlitligheten visas genom ett stickprov. I formeln sättes in 25 mansdagsverken i stället för 31. *Produktionskostnadspriset blir då något högre.* Detta stickprov kan ju inte gärna visa formelns pålitlighet, det visar väl snarare dess osäkerhet. Att den inte i stället ger ett betydligt lägre produktionskostnadspris bevisar, att den är okänslig, att den inte reagerar för stora ändringar i en så betydelsefull produktionskostnadsfaktor som den mänskliga arbetskraften. Och detta utdömer enligt mitt sätt att se formeln som produktionskostnadsformel. Vad sedan formelns variabla faktorer beträffar, är formeln motsatsen till okänslig, där är den tvärtom oerhört känslig. Till dessa faktorer höra bl. a. priserna på mansdagsverken och havre. Om de äro i minsta grad oriktiga, får detta stor inverkan på det uträknade priset. Som

exempel välja vi mansdagsverkspriset. Havrepriset är till sin funktion i formeln fullkomligt likartat med mansdagsverkspriset, varför undersökningen av det enas tendens uppenbarar även det andras tendens. Enligt socialstatistiken var medellönen för en jordbruksarbetare i egen kost under 1911—1913 2,73 kr. men enligt jordbruksstatistiken var samma medellön för 1904—1913 2,49 kr. Nu har man vid uttagandet av arbetspriset för formeln korrigerat detta senare tal med tillhjälp av det förra till 2,60 kr. Det torde ligga i öppen dag, att denna siffra är rent godtycklig. Om vi i stället antaga, att socialstatistikens siffra är den verkliga medellönen för ifrågavarande tioårsperiod, så gör detta en skillnad på 13 öre, vilket förefaller mycket obetydligt. Låt oss nu för att utröna formelns känslighet i detta fall sätta in 2,73 i stället för 2,60, och låt oss vidare antaga, att 5,90 för ett mansdagsverke 1918 är något för högt, t. ex. 10 öre, så får man följande resultat:

$$\frac{16,50 - 4}{31 \cdot 2,73 + 24 \cdot 2,11 + 15,20} = 0,0831;$$

$$0,0831 \cdot (31 \cdot 5,80 + 24 \cdot 5,75 + 59,33) + 4 = 35,33.$$

Såsom framgår av dessa uträkningar, så förorsaka dessa båda små förändringar en skillnad i slutsumman på 99 öre. En mycket betydelsefull skillnad. Och någon garanti för att lönestatistiken skulle vara så exakt, att inte siffrorna skulle kunna slå fel på en eller annan tioöring, torde knappast någon våga utfärda.

Till de tal, för vilka formeln visar en oerhörd känslighet, hör även det medelmarknadspris på vete, som så att säga är själva utgångspunkten för formeln. Man har tagit medelpriset av Stockholms handelskammarens börsnoteringar 1904—1913. Detta medeltal är 16:50 kr. Men det bör märkas, att detta höga medeltal inte oväsentligen beror på *det abnormt höga pris*, som betingades år 1909. Grundtalets höjd beror sålunda mycket på, att man haft den turen att i perioden ha ett år med ett ovanligt högt pris. Nedanstående exempel visa, hur beroende slutsumman blir av marknadsprisets växlingar under ovannämnda period. Om vi först ta det lägsta pris, som erhöles under perioden, nämligen 1904 års, vilket var 14:44 kr., så blir resultatet detta:

$$\frac{14,44 - 4}{31 \cdot 2,60 + 24 \cdot 2,11 + 15,20} = 0,0712;$$

$$0,0712 \cdot (31 \cdot 5,90 + 24 \cdot 5,75 + 59,33) + 4 = 31,07.$$

Och om vi ta det högsta eller 1909 års, som var 19: 58, ser det ut så:

$$\frac{19,58 - 4}{31 \cdot 2,60 + 24 \cdot 2,11 + 15,20} = 0,1064;$$

$$0,1064 \cdot (31 \cdot 5,90 + 24 \cdot 5,75 + 59,33) + 4 = 44,46.$$

Man finner sålunda, att slutsumman svänger med 13 kr., allt eftersom man använder det högsta eller lägsta priset under perioden.

Till mitt resonemang om detta medelpris, måste jag dessutom foga ytterligare några ord. Agronomen Nannesson säger, att alldenstund brödsädesodlingen gick tillbaka under tioårsperioden 1904—1913, var den inte fullt så lönande som med densamma konkurrerande produktionsgrenar. Detta resonemang anser jordbruksministern vara bärande. Men så vitt jag kan förstå, säger ovannämnda förhållande absolut ingenting om hur lönande brödsädesodlingen i allmänhet var i jämförelse med andra produktionsgrenar. Vad det visar är möjligen, att den inte var så lönande på brödsädesgränsen, d. v. s. på den jord, som nätt och jämt lämpar sig för sådan produktion.

Det är dessutom anmärkningsvärt, att man vid s. k. produktionskostnadsberäkningar per deciton inte tar hänsyn till skördekvantiteten, utan utgår från ett genom den gamla tullen uppskruvat marknadspris.

I propositionen utgår man från att räntan på jordvärde och driftkapital utgör fyra kronor pr dt. Denna siffra är emellertid lika litet säker som någon annan i detta förslag. Men varje rubbning av siffran fyra medför de mest överraskande resultat. Låt oss taga två extrema exempel. I det ena sätta vi jordräntan lika med 10 kr. pr dt. i det andra lika med 1.

Det första exemplet blir då:

$$\frac{16,50 - 10}{31 \cdot 2,60 + 24 \cdot 2,11 + 15,20} = 0,0444;$$

$$0,0444 \cdot (31 \cdot 5,90 + 24 \cdot 5,75 + 59,33) + 10 = 26,88.$$

Nu till det andra:

$$\frac{16,50 - 1}{31 \cdot 2,60 + 24 \cdot 2,11 + 15,20} = 0,106;$$

$$0,106 \cdot (31 \cdot 5,90 + 24 \cdot 5,75 + 59,33) + 1 = 41,30.$$

Reflektionerna göra sig själva.

Av dessa undersökningar torde framgå, att de i formeln ingående värdena för medelmarknadspriset 1904—1913, räntekostnaden och pris på arbetskraft, pris på havre och pris på konstgödning antingen äro medeltal av mycket tvivelaktigt värde eller produkter av mycket bristfälliga undersökningar och sålunda synnerligen osäkra. Nu kan det inträffa, att samtliga de variabla faktorerna äro fel och det till på köpet i samma riktning. Om medelmarknadspriset och priserna 1918 på arbetskraft, havre och konstgödning äro för höga och räntekostnad, priserna före kriget på arbetskraft, havre och konstgödning äro för låga, då blir den beräknade s. k. produktionskostnaden rent för hög, men äro de fel på motsatt sätt, blir den för låg. Detta *kan* inträffa, och om det inträffar, behöva felen endast vara ganska små för att produktionskostnaden skall vara oerhörd felaktig.

Häraf följer, att ett användande av denna formel för detta ändamål är orimligt. Den kan möjligen — härom kan jag inte döma — användas om ett visst bestämt åkerstycke, där alla faktorerna äro exakt kända. Men den duger absolut inte för hela landet taget som en enhet.

Det finnes dessutom ett par karaktärsdrag hos formeln, som gör den ytterligare osympatisk. Dels bevaras på sätt och vis det gamla tullskyddet i konstanten, och det kan sålunda bidra till att höja grundpriset. Dels har formeln den egenskapen, att vid fallande prisnivå hållles grundpriset uppe genom att en tidigare periods brödpris självt ingår som faktor i formeln både direkt och indirekt i bl. a. den mänskliga arbetskraften. Avdraget av de 5 proc. är icke häremot någon säker garanti.

De skäl, som förebragts för skyddsåtgärder efter minimiprisens upphörande, finner jag icke bärande. Någon anledning föreligger icke att tillgripa dylika åtgärder. Härtill kommer, att systemet med glid-tullar tydligen icke fyller den avsedda uppgiften att vidmakthålla vår brödsädesodling. De anförda skälen för denna proposition äro icke hållbara. Följaktligen är det omöjligt att bifalla densamma. Skulle emellertid riksdagen det oaktat anse sig böra godkänna förslaget, så torde det, efter vad ovan sagts, tydligt vara bevisat, att den av Kungl. Maj:t föreslagna tekniken för bestämmandet av grundpris icke kan anses vara så tillfredsställande, som man har skäl att kräva, varför det, då intet förloras genom ett uppskov, torde vara lämpligt att låta Kungl. Maj:t få förslaget under förnyad omprövning.

På grund härav får jag sålunda hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 2.

Stockholm den 12 augusti 1919.

Per Edvin Sköld.
